

DEVLETLERİN DIŞ POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMALARINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI'NIN ROLÜ

Kadir Kürşat YILMAZ*

Öz

Küreselleşen dünyada devletler artık dış politikalarını tek başlarına yürütmemektedir. Günümüz modern devletleri, think-tang kuruluşlarından ticari kuruluşlara, dini örgütlenmelerden eğitim ve kültürel çalışmalara kadar geniş bir faaliyet alanı bulunan sivil toplum kuruluşlarından yararlanmaktadır. Türkiye, henüz sivil toplum kuruluşlarının dış politikada oynayabileceği rolün farkında değildir. Birçok ülkenin sivil kuruluşlarının da bulunduğu Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşları önemli başarılarla imza atmıştır. Dört Türk üniversitesinin bulunduğu ülkede, üç üniversite sivil toplum kuruluşlarınca kurulmuştur. Yurtdışında faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, önlerinin açılması ve Türk dış politikasının beslenme kaynağı haline getirilmesi, gelecekte Türk dış politikasına önemli bir vizyon kazandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum kuruluşları, Dış politika, Kırgızistan

ABSTRACT

STATES FOREIGN POLICY MAKING AND THE ROLE OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS APPLICATIONS

In a globalizing world the foreign policies of states do not execute no longer. In today modern states, business organizations, think-tang organizations, religious associations, educational and cultural activities benefit from non-governmental organizations in a wide field of activity. Turkey, isnot aware of the role yet civil society organizations can play in foreign policy. Many countries, including civil organizations operating in Kyrgyzstan. It has achieved significant success in the Turkish non-governmental organizations. There are four Turkish Universities in the country, three universities established non-governmental organizations. Turkish non-governmental organizations are operating in abroad to support the opening of fronts, and the introduction of Turkish foreign policy become a source of nutrition, a vision of the future Turkish foreign policy will provide important.

Key words: Civil society organizations, foreign policy, Kyrgyzstan

* Öğr. Gör., İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Calalabad İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, kkursatylimaz@hotmail.com

1. Giriş

II. Dünya savaşından sonra meydana gelen yapısal değişmelere paralel olarak uluslararası ilişkilerin temel aktörleri artmıştır. İki kutuplu dünyanın ortadan kalkması ile büyük bir ivme kazanan küreselleşme süreci de ilk başlarda ülke içinde faaliyet göstermeyi hedefleyen sivil toplum kuruluşlarını, uluslararası politikada önemli bir aktör olma sürecini hızlandırmıştır. Böylece sivil toplum kuruluşları devletlerin yürütmekte olduğu dış politikaları destekleyici bir güç oluşturmuştur. Günümüzde birçok devlet dış politikalarını oluşturma ve uygulamada bu güçten sürekli artan bir oranda yararlanmaktadır. Siyasi olarak etkili olmakta zorlandıkları ülkelerde STK yapılanmalarıyla etkili olmaya çalışmaktadırlar. Ancak Türkiye tarihsel süreç içerisinde özellikle vakıflar şeklindeki sivil toplum çalışmalarına alışkın olmasına rağmen Cumhuriyet Dönemi'yle sivil toplum kuruluşları giderek zayıflamıştır.

Bu çalışmamızda; Sivil toplum kuruluşlarının tanımından başlayarak devletlerin dış politika oluşturma ve uygulama süreçlerine yaptıkları katkılar anlatılacaktır. Türkiye ve gelişmiş ülkelerdeki STK'ların durumu ve çalışmaları karşılaştırılarak güçlü STK yapılanmasının önemine vurgu yapılacaktır. Son olarak Türkiye'nin daha aktif dış politika izleyebilmesi için, STK'lar konusunda izlemesi gereken stratejiler ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı

STK tanımında bir bütünlük sağlanamamış, birbirinden oldukça farklı tanımlar ortaya konmaktadır. Uluslararası arenada “non-governmental organizations ya da daha nadir olarak nonprofit organizations” kullanımlarının karşılığı olarak ülkemizde, “sivil toplum kuruluşu” deyiminin yanı sıra “3. sektör, gönüllü kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar” gibi kullanımlar da mevcuttur.¹ Sivil toplum kuruluşu, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları; oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında

¹ Mehmet Kabasakal, (2008), **Sivil Toplum Ve Demokrasi**, T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, S.25. http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/tez8.pdf,(12.01.2013).

faaliyet gösterir.² Sivil toplum kuruluşları; ekonomik çıkar veya siyasi iktidarı ele geçirme gayesiyle hareket etmeyen, gönüllülüğün esas alındığı, katı bir örgütlenmeyi ön görmeyen kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları; iktidar düzenini ve onun dayanaklarını insani değerler ve yurttaşlık değerleri açısından sorgulayan, eleştiren, daha iyisini ortaya koymaya çalışabilen bir faaliyet alanıdır. Bir diğer ifadeyle sivil örgütlenme, olumlu veya olumsuz her türlü neticeye sebebiyet verebilecek bir güçtür. Bu güç, dünya çapında ulusal, bölgesel ve uluslar arası düzeylerde ve akla gelebilecek her alanda faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda yürüttükleri faaliyetler ve bunların sonucunda oluşturdukları etki de, yerel kent düzeyinde olabildiği gibi ulusal ve uluslararası düzeyde de olabilmektedir.³

Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) oluşumuna öncülük eden gelişme, 18. yüzyılda İngiltere’de başlayan kölelik karşıtı harekettir.⁴ Sivil toplum kuruluşları, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ortamda devletlerin giremedikleri ve politikalarını uygulamada zorluk çektikleri bölgelerde devletlerin dış politika uygulayıcıları da olmuştur.

STK’ların gayrisafi milli hâsıla içindeki payları ABD’de % 6,3, İngiltere ve Fransa’da % 4,8 ve Japonya’da % 3,5 düzeylerinde bulunuyor. 1980’den 2000’e kadar bu ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının gayrisafi milli hâsıla içindeki payları giderek artmıştır. Bu, dünyada sivil toplum kuruluşlarının büyümekte olduğunu; dolayısıyla önem düzeylerinin de arttığını gösteriyor. STK’ların üye sayılarındaki artış, bireylerin bu kuruluşlarda tam zamanlı istihdam oranlarının artması, siyaset üzerinde de gerek potansiyel oy, gerek maddi yaptırım yönüyle önem kazanmalarına yol açıyor ve sözü kabul edilir birer baskı grubu olarak görülmelerine de yardımcı oluyor.⁵

3. Sivil Toplum Kuruluşları’nın Dış Politika Oluşturma Sürecine Etkileri

STK’lar doğrudan lobi çalışmaları yaparak ya da dolaylı yoldan dış politikayı etkilemeye çalışırlar.⁶ Her ülkede var olan bu kuruluşların en gelişmiş örnekleri, Batı kaynaklı olanlarıdır. Ülkede demokrasinin yerleşip gelişmesine paralel olarak STK’ların sayısı da

² *Sivil Toplum Kuruluşu*, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu, (07.03.2013).

³ Gürbüz Özdemir, (2011), *Katılımcı Demokrasinin Öznesi STK’ların Sahip Olması Gereken Nitelikler*, **9. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğleri C.1**, İstanbul: s.535.

⁴ Necati Çayırılı, (2008), *Makedonya’daki Türk Kimliğinin/Kültürünün Korunmasında Etkin Olan Türk STK’lar*, <http://www.turksam.org/tr/a1526.html>, (13.01.2013).

⁵ *Devlet ve Sivil Toplum Kuruluşları (3) “Ülkemizdeki STK’lar Kolektif ve Halka Dayalı Lobcilik Yapmalı”*, (2005), *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl: 3 Sayı:10.
<http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&icerik=104&id=411>, (14.01.2013).

⁶ Tayyar Arı, (1999), *Uluslar arası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul: s.21.

fonksiyonları da artmaktadır. Kongre üyelerinin verecekleri oylarda serbest olduğu ve kuvvetli bir parti disiplininin olmadığı yani yapısal ve kurumsal durumunun sivil toplumun gelişmesine uygun olan ABD’de lobcilik çalışmaları sadece iç politika değil dış politika oluşturma sürecini de kolaylıkla etkileyebilmektedir. 5 Şubat 1975’ten başlayarak Türkiye’ye uygulanan silah ambargosuna Yunan Lobisi’nin -özellikle Amerika Helen Enstitüsü- çok büyük etkileri katkıları olmuştur. Türkiye misilleme olarak ülkede bulunan ABD dinleme tesislerini kapatması üzerine savunma sistemi tehlikeye düşen İsrail, ABD’deki güçlü Yahudi lobilerini ve sivil toplum kuruluşlarını devreye sokarak Türkiye’ye uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasına çalışmıştır.⁷ ABD’de oldukça gelişmiş olan düşünce kulüpleri, ABD dış politika vizyonlarının oluşturulması aşamasında büyük katkılar sağlamaktadır. Yine Fransa’da dış politika sürecini etkilemesi anlamında Türk-Fransız ilişkilerinin sürekli gerginleşmesinde ve Fransız dış politikasının Türkiye’ye bakış açısını etkileyen Ermeni sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları da örnek gösterilebilir.

Farklı sektörlerdeki her bir STK, kendi alanında, kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda faaliyet yürütüp sorunlara farklı çözüm önerileri sunmaktadır. Böylelikle siyasal kararların oluşum sürecine doğrudan katılarak sundukları kendi çözüm önerileriyle ya da uygulanmakta olanları denetleyerek ve sorgularak siyasal otoritenin kararlarını sınırlayan ve değiştiren bir konuma gelebilmektedir.⁸

4. Küresel Dünya’da Sivil Toplum Kuruluşları

En önemli sivil toplum kuruluşları: Japonların imajını düzeltmek için kurdukları Tokyo vakfı, Soros Vakfı en bilinenleri ise; Alman, Yahudi ve Ermeni sivil toplum kuruluşlarıdır. Yahudi STK’leri yaptıkları çalışmalarla Yahudilik bilincinin gelişmesine büyük katkılar yapmaktadır. Yine Ermeni STK’ları, Türk resmi makamları Ermeni Yalanlarını çürütmek konusunda acizlik gösterirken dünyaya Ermeni Yalanları’nı dinletmektedir. Ermeni STK’ları etkin lobi çalışmaları sonrasında başta Fransa olmak üzere birçok ülkede soykırım anıtları dikmeyi başarmıştır. Ermeni STK’ları dikilen anıtların masrafları için yerel-merkezi hükümetlerden ödenekler bile almaktadır.⁹

⁷ Ali Öztekin, (2001), *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, 3. Baskı, Ankara: s.349-350.

⁸ Özdemir, a.g.m., s.535.

⁹ Muammer Elveren, (2006) *Fransa'nın Finanse Ettiği İlk Ermeni Anıtı!*, Hürriyet, <http://www.habervitrini.com/haber/fransanın-finanse-ettigi-ilk-ermeni-aniti-217537/>, (14.01.2013).

Devletlerin dinlerini ve siyasal sistemlerini direk sokamadıkları ülkelerde yine bu görevi yerine getiren STK'lardır. Gelişmiş ülkelerin küresel şirketleri, devletle iyi ilişkiler oluşturmak adına ya da devletin yanı sıra kendi çıkarları için STK'lara büyük miktarlarda bağışlar yaparak SİVİL örgüt bağlantısına katkı yapmaktadırlar. Örneğin 1960 yıllarda Türkiye'ye gelen 60 bin ABD'li eğitim gönüllüsünün sponsorluğunu Ford firması üstlenmişti. Yıllar sonra bu eğitim gönüllülerinin çalışmalarının yayınlanmasıyla ne gibi çalışmalarda buldukları ortaya çıkmıştır.

Yabancı misyoner grupları ve STK'ları Türk Dünyası'nda da etkili faaliyetler yürütmektedir. Sadece günümüzde Kırgızistan'da 2500 kurum çalışmaktadır. Renkli devrimlerde STK'ların rolü, bu örgütlerin önemini ortaya koymuştur. Hiçbir devlet resmi olarak devrimlere destek vermemesine rağmen Batı kaynaklı STK'lar büyük destek görmüşler ve devrimlerin ortaya çıkmasında kilit rol oynamışlardır. Arap baharında devletler büyük rol üstlenmiş olsalarda, Ukrayna-Gürcistan ve Kırgızistan devrimlerinde Batı sermayesinin kontrolünde olan STK'ların rolü herkesçe bilinmektedir. Devrimlerde rol alan kişilerin eğitiminden lider seçimine kadar her alanda bu örgütler etkin çalışmalarda bulunmuşlardır. Batı özellikle ABD 11 Eylül saldırıları sonrasında askeri olarak girdiği Türk Dünyası coğrafyasına siyasi olarakta yerleşmeye kararlı olduğunu ABD kaynaklı STK'lardan görmekteyiz. Oysa Türk Dünyası coğrafyası Türkiye'nin doğal misyon alanıdır. Ancak Türkiye bu gerçeği görmekten uzaktadır.¹⁰

Son yıllarda bazı kesimler Soros vakfının -Açık Toplum Enstitülerinin- olumlu çalışmalarda bulduklarından bile bahsetmektedirler. Belki de utanmasalar Soros'u kahraman ilan edeceklerdir. Faydalı çalışmaları şüphesiz vardır. Ancak yaptıkları çalışmaların arkasından o bölgelerde önemli değişimlerin yaşanması yaptıklarının pekte masumca olmadığını ortaya koymaktadır. Soros adının veya vakfının bulunduğu ülkelerde ya ekonomik krizler yaşanmış ve/veya yaşanmakta ya da toplumsal-kültürel değişimler görülmektedir. Soros vakıflarının misyonerlerle de yakın işbirliği yapmaktadır. İngilizce eğitimi adı altında dünyanın hemen hemen her bölgesinde faaliyet gösteren misyoner çalışmaları Soros vakfının Açık Toplum teziyle uyumaktadır. Böylece hem Soros hemde Misyonerler birbirinin önemli destekçileri olmaktadır. Kırgızistan örneğine bakarsak: Kırgızistan'da 2005 den bu yana iki tane halk devrimi ve Özbek-Kırgız gerginliği yaşanmıştır. Hristiyanlık çalışmaları sonucu

¹⁰ Sinan Oğan, (2010), *Türk Liderlerin İstanbul Zirvesine Kamuoyu Neden İlgisiz Kaldı?*, <http://www.turksam.org/tr/a2182.html>, (15.01.2013).

Kırgızistan’da hristiyanlığın büyük bir ivme kazandığı özellikle Kırgızlarda hristiyanlığa geçişin olduğu bilinmektedir. Yine, eskiden ABD karşıtı bir blokta olan ve son yapılan anketlerde de hala en büyük tehdit olarak ABD’nin görüldüğü bir ülkede¹¹ İngilizcenin bu kadar yaygınlaşması oldukça düşündürücüdür. Bu noktada Soros vakfının okul kitapları basımından, demokrasinin gelişmesi çalışmaları incelendiğinde bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Kırgızistan’da yaşanan değişim misyonerlerin ve Soros vakfının başarılarını ortaya koymaktadır.

SSCB sonrası oluşan boşluk, ABD tarafından doldurulmaya çalışıldı.¹² ABD, bölgede askeri olarak kalma konusunda da kararlılığını sürdürmektedir. Daha sonra ABD üniversiteleri, misyonerler, medya aracılığıyla bölge tabanına inmeye çalışmaktadır. Bu yüzden Amerikalıların faaliyetleri taşrada da yoğunlaşmaktadır.¹³

Türkçülük ve Turancılık fikirleri, XX. yüzyılın başlarında Türk Dünyası’nda en çok taraftar toplayan düşünceydi. İsmail Gaspıralı’dan Enver Paşa’ya, Basmacılar hareketinin öncülerine kadar, Türkçülük bölgenin ana renklerinden biri olmuştur. 1938 yılındaki Basmacılar hareketini sonuçlandırılan ve Türkistan adının Orta Asya’ya dönüştürme mücadelesinde göreceli olarak kazanan Rusların, daha sonraki hamlesi; Türk üst kimliğini özellikle dil ve eğitim programlarıyla yıkmak olmuştur. Önce entelektüel kesime öğretilen Rusça sonra tabana yaygınlaştırıldı. Günümüzde bile Rusça kültür dili olarak bölgede kabul görmektedir. Avrupa’nın köylü toplumu olan Ruslar Asya’da şehirli kültürlü millet olarak lanse edildi. Nihayetinde 1989 sonrasında da “*Türkçe konuşan devlet adamları toplantısında*” Rusça konuşan siyasetçiler görmek anormal olmasa gerektir.¹⁴ A. Dugin’in “Avrasyacılık” tezindeki Ortodoksluğun Kazakistan hattıyla bölgeye sokulması da ileriye yönelik bir hamle olarak görülmektedir. Fakat 1989 sonrası coğrafyada Türk rengi tekrar çıkmaya başladı. Nitekim Rus modern Avrasyacıların olan Dugin zaman zaman değişik beyanlarda bulunsa da, “Rus Jeopolitiği” kitabında Turan ve Türklüğü bölgede güçlenen düşman olarak tanımlar. 21 Yüzyıl geçişlerinde sosyal genlerin etkinliği gerek dini gerekse milli kimlikte bir kez daha

¹¹ Gülay Mutlu, (2012), *Kırgızistan ve Demokrasi: Bir Anketin Düşündürdükleri*, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2640>, (15.01.2013).

¹² Bekir Günay, *Orta Asya’da Arayış, “Sosyal Gen” Ve Yeni Modeller*, **Bilge Strateji Dergisi**. Cilt: 1, Sayı: 1, Güz 2009, İstanbul: s.24.

¹³ Günay, a.g.m., s.21.

¹⁴ Günay, a.g.m., s.23.

görülmektedir.¹⁵ Görüldüğü gibi İslamiyet'in bölgedeki etkinliği sadece ABD'yi değil Putin eksenli Rusya'ya da tesir etmektedir.¹⁶

STK'lar yaptıkları çalışmalarla devletleri ve kamuoyunu etkilemekte ancak devletin direk ilişkisi olmadığı içinde devlet zarar görmemektedir Anket, forum ve konferans adı altında kendilerini ülke menfaatleri ve biliminin ve kültürünün gelişmesine katkı yaptıkları imajı bile oluşturabilmektedirler. Bu örgütlerin kendilerini kamufle etmeleri de oldukça kolaydır.

5. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları

Görüldüğü gibi dünyada artık sadece devletten devlete ve resmi düzeyde ilişkiler mevcut değildir. Bunun yanında STK'ların devreye sokularak devletten devlete ilişkilerin güçlü ve daim kılınması için halktan halka ilişkiler de teşvik edilmektedir. Bu ilişki tarzı dünyanın her yerinde uygulanan ve netice alınan bir yöntemdir. Peki, hal böyle iken Türkiye'de durum nedir? Türkiye maalesef sivil iletişimin gücünü keşfedememiştir.¹⁷ Türkiye STK'ları geliştirememekte ve etkili bir şekilde kullanamamaktadır. Türkiye olası sorunlarla ilgili genellikle geciken ve “ön alma” yerine hücumu uğradıktan sonra cevap verme yöntemini yeğleyen bir politikadan bugüne kadar ciddi biçimde zarar görmüştür.¹⁸

Türkiye'de etkili olan STK'lar genelde dış ülkeler ve yabancı STK'lar ile desteklenmektedir. Dış destekli oldukları için sesleri Türkiye lehine hizmet eden örgütlerden daha çok çıkmakta ve halk üzerinde daha etkili olmaktadır. Bu STK'ların çalışma tarzlarına ve alanlarına bakıldığında ise Türkiye'ye demokrasi getirme adı altında ülkenin sorunlu bölgelerinde etkili çalışmalar yaptıkları görülecektir. Çeşitli konferanslar ve sunumlarla o bölgelerde demokrasinin ve yerleşmenin önemi, başkanlık- eyalet sistemleri anlatılmaktadır. Ancak bu çalışmalar nedense Batı illerinde yapılmamaktadır. Geçmişte bakanlık, bürokratik yapmış ve bugün de çeşitli üst düzey görevlerde olan kişiler bu örgütlerin çalışmalarına etkin olarak katılmaktadırlar.

Türk kuruluşu olan ve yerli sermaye tarafından kurulan STK'ların bulunmasına karşın Türkiye siyasetinde pek seslerinin çıktığını söylemek mümkün değildir. Kendilerini

¹⁵ Günay, a.g.m., s.22.

¹⁶ Günay, a.g.m., s.21.

¹⁷ Oğan, a.g.m.

¹⁸ Can Ünver, (2010), *Türkiye'nin Yurtdışındaki Sivil Gücü*, <http://www.turksam.org/tr/a2074.html>, (17.01.2013).

geliştirebilen örgütlerimizin sayısı da oldukça azdır. Ülkemizde 80.757 dernek faaliyet gösterirken ve her 866 kişiye bir dernek düşerken Avrupa Birliği ülkelerinde dernek sayıları milyonlarla ifade ediliyor ve bu ülkelerdeki nüfusun çoğunluğu STK'larda görev alarak devletin işini kolaylaştırmaktadır. ABD'de ise 1.200.000 dernek bulunuyor ve her on beş Amerikalıdan biri -yaklaşık yedi milyon kişi- tam zamanlı olarak bir STK'da çalışıyor. Bu sektör ABD'de bankacılık, teknoloji ve hatta kamu sektörü kadar ağırlığa sahiptir.¹⁹ Bu azlığın sebepleri nedir? STK'larda da “yandaş” algısı ön planda mıdır? gibi sorular aklı gelmektedir.

Türkiye'de STK kültürü gelişmemiş olsa da Selçuklu ve Osmanlı'dan günümüze zengin bir vakıf kültürü miras kalmıştır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde birçok başarılı çalışmalar gerçekleştirilmiş ve Devlet-Millet, Devlet-Vatandaş işbirliğinin en güzel örnekleri sergilenmiştir.²⁰ O zamanlarda vakıflar ve loncalar şeklinde örgütlenebilen halk, bu gün mü bir araya gelerek haklarını aramada ve dış politika da katkı sağlayacak bir yapı oluşturamamaktadır. Geçmişte devletin prestijine büyük katkılar yapmış olan bu kurumlar, Cumhuriyet Dönemi'nde neden gelişmemiştir? Siyasilerin herşeyi kontrol etme arzuları bunda ne kadar pay sahibidir? Ya da STK'ların aktif olarak katkı sağlamaları beklenmekte midir?

Dış politika oluşturulmasında dışişleri makamlarının yıllarca zayıf kaldığı bilinmektedir. Elçilik binalarından çıkmadan sorunları çözebileceklerine inanan ancak vatandaşlarının sorunlarına yabancı kalan bu yapı yıllardan beri değişimden kaçınmaktadır. Diğer taraftan bugüne kadar sadece dış temsilciliklerin omuzlarına yüklenen, genellikle dağınıklık arz eden ve tepki verme üzerine kurulu *etkinlik kazanma* faaliyetlerimizin başarısız olduğu kabul edilmeli ve iletişim çağının tüm olanaklarından da yararlanılacak bir altyapının oluşturulması gerekmektedir.²¹

Sivil toplum kuruluşlarının en temel özelliği etkili, aktif çalışmalar yapmaları ve günün koşullarına uyum sağlamadaki başarılarıdır. Sivil toplum kuruluşları, kendilerini ilgilendiren konularda sürekli bilgi topladıkları, araştırma yaptıkları, yayın çalışmalarında buldukları için kendilerini ilgilendiren yasa tasarılarının hazırlanmasında ve teknik bilgi

¹⁹ *Devlet ve Sivil Toplum Kuruluşları (3) “Ülkemizdeki STK'lar Kolektif ve Halka Dayalı Lobicilik Yapmalı”*, a.g.e.

²⁰ Samettin Gündüz, Yunus Aydın, (2006), *İslam'da Vakıf Müessesesi: Selçuklu ve Osmanlılarda Vakıf*, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.164, İstanbul: s.133.

²¹ Ünver, a.g.m.

sağlamada²² ve sivil toplum kuruluşlarının devletin dış politika vizyonunun oluşturulmasında büyük katkıları olacaktır. Sivil toplum kuruluşları, devlet dışı kurumlar olmasına rağmen bağlı olduğu ülkenin dış politikalarına büyük katkılar yapmakta ve devlet politikalarından bağımsız politikalar yürüten hemen hemen hiçbir sivil toplum kuruluşu yoktur

Türk Cumhuriyetleri özellikle de Kırgızistan göz önünde bulundurulduğunda: Japonya ve Çin olmak üzere birçok ülke Kırgızistan üniversitelerinde çeşitli kursler açmakta ve ülke genelinde dil kursları vermektedir. Çoğu devlet destekli olsa da STK şeklinde de bu faaliyetler yürütülmektedir. İş adamı, işçi, öğrenci, öğretmen ve cemaat temsilcisi yaklaşık 6.500 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının yaşadığı²³ Kırgızistan'da Türkiye'nin 4 tane üniversitesi-Bişkek'te devlet okulu Manas Üniversitesi, SEBAT A.Ş'ye ait Alatoo Üniversitesi, Celalabad'da Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'na ait İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi ve Diyanet vakfına bağlı Oş İlahiyat Fakültesi-, üniversite dışında yine SEBAT A.Ş'ye ait 14 lise, 1 ilkokul, 1 dil merkezi ve 4 yüksek öğretim yurdunun²⁴ yanı sıra MEB'e olan Anadolu ve Kız meslek liseleri faaliyet göstermektedir. TUMÖR'e ait Türkçe kursları da bulunmasına rağmen kurslar sadece belli bir noktada yapılmaktadır. İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi ise köylere kadar uzanan Türkçe kurslarını sadece il merkeziyle kısıtlamıştır.

Kırgızistan'da eğitim faaliyeti yapan dört tane üniversiteden üç tanesi özel teşebbüslerce yapılmaktadır. Bu bile STK'larının önemini ortaya koymaktadır. Resmi makamların etkili olamadıkları noktalarda bu kurumlar sorunları daha yakından görmekte ve bölge insanın ihtiyaçlarını ve sorunlarını bölgede yaşayarak öğrenmektedirler.

Ticari faaliyet gösteren şirketler ve firmalar olarak bakıldığında ise; birçok Türk firması yurt dışında faaliyet göstermektedir. Ticari faaliyetlerin olduğu ülkede eğitim ve kültürel etkinliklerde bulunmak daha kolaydır. Ne kadar dil eğitimi verseniz de ekonomik olarak bir girdi sağlayamazsanız bu dili öğrenmek insanlara cazip gelmeyecektir. Ayrıca ticaret yapan firmalar aracılığıyla o ülkenin ekonomik yapısındaki sorunlar öğrenilerek, yapılması gereken yasal reformlar ve liberal ekonomiye geçiş noktasında destekte verilebilir. Kırgızistan'da yaklaşık 209 milyon dolarlık doğrudan yatırımımız bulunmakta olup, 1995

²² Kabasakal, a.g.e. s.34.

²³ Tuğrul Somuncuoğlu, *Kırgızistan Ülke Raporu 2011*, T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara: s.4.11

²⁴ Somuncuoğlu, a.g.e.19.

yılından bu yana, Kırgızistan’da halen aktif olarak faaliyet gösteren 300 Türk firmasının toplam 400 milyon doları aşan yatırımı mevcuttur.²⁵

Özel ya da devlet destekli çeşitli STK ile çalışmak Türkiye’yi uluslararası arenada daha etkili olmasını sağlayacaktır. Sadece dışişleri temsilcilikleri yeterli ol-a-mamaktadır. Batılı ülkelerin dışişleri çalışanı sayısıyla Türkiye dışişleri çalışanlarını kıyaslarsak nasıl bir sonuç ortaya çıkacaktır? Nüfus olarak Türkiye’den daha az olan Batılı birçok ülkenin dışişlerinde çalışan sayısı, Türkiye’nin dışişleri çalışanından fazladır. Bunun yanı sıra Batılı ülkeler STK’larını da etkili şekilde kullanmaktadır.

Örgütlenme açısından dağınıklık, maddi koşulların yetersizliği sivil toplum kuruluşlarını sürekli ve uygun çözümler geliştirmelerini engellemektedir.²⁶ Türkiye merkezli bazı STK’lar ekonomik yetersizliğin yanı sıra devletin gerekli destek vermemesi sonucu istenilen düzeyde uluslararası arenaya açılmamakta ve faaliyetlerini de daraltmaktadır.

Yurt dışında faaliyet gösteren STK’lar devletlerin ulaşmakta zorluk çektiği noktalara ulaştığı bugün gözle görülmektedir. ABD başta olmak üzere Batı ülkelerinde Sovyet kürsüleri açılarken, 3 Mayıs 1944 Türkçülük olaylarının yaşanmasını fırsat bilerek ülkede Turancılığın yasaklanması Türkçü-Turancı birçok dernek ve STK’nın kapanmasına ve popülerliğini yitirmesine yol açmıştır. Bölgeden bu denli uzaklaşma büyük bir cehalete ve bilgizliğe yol açmıştır. Bugün bile Türk Dünyası’nda uygulanacak politikalarda belirsizlikler yaşanmaktadır. Bu örgütler yasaklanmayıp çalışmaları desteklenmiş olsaydı Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla yaşanan Türk Cumhuriyetleri vizyonsuzluğu ve hazırlıksızlığı yaşanır mıydı? Diğer bir ifadeyle yasaklamayla ne kazanıldı? Muhammet Salih bir mülakatta: *“Türkiye’nin Özbekistan ya da Orta Asya politikası maalesef yok. Bugüne kadar olmadı. Ben Türkiye’ye ilk kez gittiğimde Dışişleri Bakanlığı’nda küçük bir brifing verdim. O zaman, “Biz çok hazırlıksız yakalandık. Bizim Orta Asya politikamız maalesef olmadı. Sovyetler Birliği aniden çöktü ve biz de böyle yakalandık, ama şimdi bizim kardeşlerimiz hakkında düşünmemiz lazım,” diyorlardı. Bakın bu 12 yıl önce. Aynı şeyi bugün de konuşuyorlar. “Biz hazırlıksız yakalandık, politikamız yok” diye. Ne diyelim. Türkiye’nin politikası olması lazım. Orta Asya cumhuriyetlerine yönelik politikasını hiç olmazsa 12 yıl sonra oluştursun Türk kardeşlerimiz”*

²⁵ Somuncuoğlu, a.g.e.18.

²⁶ Kabasakal, a.g.e. s.27.

demiştir.²⁷ Bugün gelinen noktaya bakıldığında Özbekistan’la ilişkilerimiz, Özbekistan-Yunanistan ilişkilerinden daha kötüdür. Diğer Türk Cumhuriyetleri’yle de istenilen düzeyde olduğu söylenemez. Yaşanan bu sıkıntılar sadece Türk Cumhuriyetleri’yle de sınırlı değildir. Örneğin, SSCB döneminde Suriye politikası nasılsa bugün Rusya Federasyonu’nun Suriye politikası hemen hemen aynıdır. Ancak Türk Dış politikası, bir hükümet döneminde bile keskin değişimler göstermektedir. STK’lar, Türk dış politikasının tıkandığı Türk Dünyası ve genel dış politika vizyonu için hem ülke içinde hem de uluslararası arenada devletin ihtiyaç duyduğu soluğu almasına büyük katkı sağlayacaktır.

Yine devletimizin yaptığı resmi yardımlar ve verilen krediler halk nezdinde bilinmemektedir. Yapılan yardımların siyasilerce uygun bir şekilde kullanılmadığını düşünen halk, yapılan bu yardımları önemsememektedir. Bu şekilde beklenen dayanışma da gerçekleşmemektedir. Halka inemediğimizin bir diğer göstergesi olarak: Türkiye’nin yardımları en fazla 5-10 saniyelik yapılan haberlerle halka duyurulurken, nüfus baskısından korkulan ve 2005 yılında yaşanan devrimde de etkili olan Kırgızistan-Çin sınır sorunlarına rağmen Çin, 2010 olayları sonrası Kırgızistan’a “Çin Halkı’ndan Dost Kırgız Halkı’na” yazılı yolcu otobüsleri hediye etmiştir. Toplu taşımalarda kullanılan bu otobüslerden tüm Kırgız vatandaşları faydalanmaktadır. Böylece Çin’in yapmış olduğu bu küçük yardım halk nezdinde daha büyük bir yankı uyandırmaktadır.

Şu noktaya da vurgu yapmak gerekmektedir. STK’lardan yararlanmayı kastederken sadece Kırgızistan ve Türk Dünyası anlamında değil mevcut gücümüzü artıracak her türlü bölge ve sivil toplum kuruluşu konumuz dâhilindedir. Bu konuda Türklerin yoğun yaşadıkları Balkanlar, Avrupa son yıllarda da ABD’de artan Türklerden ve Türk girişimcilerinden de yararlanmalıyız. Türkiye’nin sayıca kabarık ancak etki açısından kesinlikle arzulanan düzeyde olmayan sivil gücünü sorgulaması ve geçmişte yapılan hataları da göz önüne alarak gerekli adımları atması gerekmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinin birçoğunda Türk kökenli göçmen siyasetçilerin sayısı artmakta, Türk girişimcilerin yatırımlarının hacmi yükselmektedir. Artan ekonomik, siyasi ve kültürel potansiyelle artık bir “*Türk diasporasından*” söz edilir hale gelinmiştir.²⁸ Ancak, Fransa’da Türkiye vatandaşları ile Ermeniler hemen hemen aynı nüfusa sahipken etki anlamında büyük fark vardır. Uluslararası arenada yürütülen STK çalışmalarıyla, ülkemize ilişkin yanlış ve ön yargılı anlayışların

²⁷ Türkiye’nin Orta Asya Politikası Yok, (2005), <http://www.turksam.org/tr/a420.html>, (17.01.2013).

²⁸ Ünver, a.g.m.

düzeltilmesi, çeşitli uluslararası örgütler nezdinde saygınlığımızın artması mümkündür ve bunun etkisi maddi ve manevi olarak gündelik hayata yansımaya sahiptir.²⁹ Devlet dediğimiz oluşumu toplumdaki bağımsız olan kişiler yapmaz ve yaşatmaz. Devleti yaşatan toplumdur. Dolayısıyla sivil toplum ne kadar güçlüyse, devlet de o kadar güçlüdür.³⁰ Böyle bir yapının oluşabilmesi de ancak devletin, bir STK vizyonu oluşturmasıyla mümkün olacaktır. Kollayıcı, müdahaleci ve sivil toplumun karşısında olmadan onlarla işbirliği yapması yapması gerekmektedir.³¹

6. Sonuç

Türkiye ne zaman STK'lardan etkin olarak yararlanmaya başlarsa bugünkünden daha etkili bir dış politikaya sahip olacağı kesindir. Ancak geçmişte büyük sıkıntılar yaşayan kesimlere bugün büyük katkılar yapılırken diğer STK'lara yapılmaması Türkiye için yararlı olmayacaktır. Bugün birçok Türk STK yurtdışına açılmamakta, açılmış olanlarda başta ekonomik olmak üzere birçok sıkıntı ile karşı karşıyadır. Bugün destek bulmakta zorlanan STK'larının ayakta kalamayıp faaliyetlerini durdurması ve bugün destek görmelerine karşın gelecekte desteksiz kalma ihtimali olan STK'ların da faaliyetlerini azaltmaları ile Türkiye'nin yurtdışı bağlantılarında büyük bir azalmaya yol açabilir.

Think-tank kuruluşlarından ticari kuruluşlara, dini örgütlerden eğitim ve kültürel çalışmalar yapan örgütlere kadar uzanan geniş bir faaliyet alanı gösteren STK'lar gelecekte Türkiye'nin ihtiyaç duyacağı eleman ihtiyacını ve vizyonu sağlayacaktır. Devletin yapması gereken STK'lara gereken desteği zamanında yapması ve bu kuruluşların faaliyetlerinin yanında olması gerekmektedir. STK'ların yaşadığı sıkıntıları çözmek ve devletten istenilenlerin bir an önce STK'lara ulaştırılması şüphesiz gelecekte meyvelerini verecektir.

Asıl cevap verilmesi gereken sorular şunlardır? Gerçekten etkin bir dış politika oluşturmak ve uygulamak istiyor muyuz? İstiyorsak da bunu nasıl gerçekleştirmeyi planlıyoruz ve bu planın neresindeyiz?

²⁹ Devlet ve Sivil Toplum Kuruluşları (3) "Ülkemizdeki STK'lar Kolektif ve Halka Dayalı Lobicilik Yapmalı", a.g.e.

³⁰ Sedat Laçiner, (2009), <http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/zsHJ7IIYS3VzAFaSMQuuisl0TzK2fl.pdf>, (19.01.2013).

³¹ Gürbüz, a.g.m., 536.

Türkiye’de yönetim el değiştirdikçe tercih edilen coğrafyalar ve politikalar değişmektedir. Bu noktada sivil toplum kuruluşları istenilen istikrarı sağlama konusunda büyük yarar sağlayacaktır.

Bugüne kadar yapılan birbirinden bağımsız çalışmaların neticesinde kısmen de olsa belli bir birikim vardır. Önemli olan bu birikimlerin üzerinden gelecekte nasıl bir politika izlenecektir. Bu politikalar belirlenirken yine yurt dışında faaliyet gösteren STK’ların de fikri alınmalı ve STK’ların ihtiyaç duyduğu desteğin verilmesi gerekmektedir. Bu destek verilirken de cevaplanması gereken çeşitli sorular karşımıza çıkmaktadır. Destek verilirken hangi STK’lar ne oranda desteklenmelidir? Amaçları nelerdir? Gerçekten bu STK’lar devletin dış politikasına hizmet etmekte midir? Hangi STK’lar desteklenmelidir? vs. Bu soruları cevaplarken, daha çok STK’ların faaliyetleri nelerdir ve sermayelerini nasıl oluşturmaktadırlar gibi temel öneme sahip kriterlerin göz önünde bulundurulması beklenen başarıyı artıracaktır.

Kaynakça

- Arı,Tayyar, (1999), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çayırılı, Necati, (2008), *Makedonya ’daki Türk Kimliğinin/Kültürünün Korunmasında Etkin Olan Türk STK ’lar*, <http://www.turksam.org/tr/a1526.html>, (13.01.2013)
- Devlet ve Sivil Toplum Kuruluşları (3) “Ülkemizdeki STK ’lar Kolektif ve Halka Dayalı Lobicilik Yapmalı”*, (2005), **Sivil Toplum Dergisi**, Yıl: 3 Sayı:10.
<http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&icerik=104&id=411>, (14.01.2013).
- Elveren, Muammer,(2006), *Fransa'nın Finanse Ettiği İlk Ermeni Anıtı!*, **Hürriyet**,
<http://www.habervitrini.com/haber/fransanın-finanse-ettigi-ilk-ermeni-aniti-217537/>, (14.01.2013).
- Günay, Bekir, *Orta Asya ’da Arayış, “Sosyal Gen” Ve Yeni Modeller*, **Bilge Strateji Dergisi**. Cilt: 1, Sayı: 1, Güz 2009, İstanbul.
- Gündüz, Samettin ve Aydın, Yunus, (2006), *İslam ’da Vakıf Müessesesi: Selçuklu ve Osmanlılarda Vakıf*, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.164, İstanbul.
- Kabasakal, Mehmet, (2008), **Sivil Toplum Ve Demokrasi**, T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, S.25. http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/tez8.pdf, (12.01.2013)

- Laçiner, Sedat, (2009),
<http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/zsHJ7IIYS3VzAFaSMQuuisl0TzK2fl.pdf>,
(19.01.2013).
- Mutlu, Gülay, (2012), *Kırgızistan ve Demokrasi: Bir Anketin Düşündürdükleri*,
<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2640>, (15.01.2013).
- Oğan, Sinan, (2010), *Türk Liderlerin İstanbul Zirvesine Kamuoyu Neden İlgisiz Kaldı?*,
<http://www.turksam.org/tr/a2182.html>, (15.01.2013).
- Özdemir, Gürbüz, (2011), *Katılımcı Demokrasinin Öznesi STK'ların Sahip Olması Gereken Nitelikler*, **9. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğleri C.1**, İstanbul.
- Öztekin, Ali, (2001), **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.
- Sivil Toplum Kuruluşu*, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu.
(07.03.2013).
- Somuncuoğlu, Tuğrul, **Kırgızistan Ülke Raporu 2011**, T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara.
- Türkiye'nin Orta Asya Politikası Yok**, (2005), <http://www.turksam.org/tr/a420.html>,
(17.01.2013).
- Ünver, Can, (2010), *Türkiye'nin Yurtdışındaki Sivil Gücü*,
<http://www.turksam.org/tr/a2074.html>. (17.01.2013).